

Προσευχή και Αυτονομία (Χριστόφορος Παπαδόπουλος, Θεολόγος)

/ [Πεμπτούσία](#)

Ο άνθρωπος γίνεται αυτό στο οποίο προσηλώνεται [363]. Η προσήλωσή του στην κτίση, είτε αυτή είναι τα πράγματα είτε οι αισθήσεις είτε ακόμη και ο ίδιος του ο εαυτός, τον κάνουν, όπως είναι η κτίση, ευτελή και πρόσκαιρο και υποδουλώνεται στα πάθη, δηλαδή στην πλήρη ετερονομία. Κατά τον άγιο Γρηγόριο Νύσσης, αυτό οφείλεται στην απομάκρυνση του ανθρώπου από τον Θεό, που φέρνει ως αποτέλεσμα την συνεχή ασχολία με τον ενάντιο, δηλαδή τον διάβολο [364]. Η ελευθερία από τα πάθη επιτυγχάνεται μόνο με την προσήλωση στην ίδια την ελευθερία, τον Θεό. Γιατί, όποιος δεν είναι μαζί Του, είναι οπωσδήποτε εναντίον Του [365]. Ο καλύτερος τρόπος για να προσηλωθεί ο άνθρωπος στον Θεό είναι η

προσευχή.

Μάλιστα, η προσήλωση αυτή δεν περιορίζεται σε επιμέρους ανθρώπινες εκδηλώσεις, αλλά περιλαμβάνει όλο του το είναι. Αληθινή προσευχή είναι η ελεύθερη και απόλυτη αυτοεγκατάλειψη του ανθρώπου στο θέλημα του Θεού [365]. Ο άνθρωπος δεν προσεύχεται καθαρά όταν δεν έχει διάθεση υπακοής, ούτε κι όταν επιθυμεί να ικανοποιηθεί το θέλημά του, παρά του Θεού. Κατ' αυτόν τον τρόπο εγκλωβίζεται στον εαυτό του και υπόκειται στην ετερονομία των παθών του. Αληθινή αυτονομία μπορεί να υπάρξει μόνο με την ολοκληρωτική αυτοπροσφορά μιας ελευθερίας σε μία άλλη [367]. Κατά τον άγιο Ιωάννη Σιναΐτη, «η προσευχή, ως προς την ποιότητά της, είναι συνουσία και ένωση του ανθρώπου με τον Θεόν» [368]. Με την προσευχή γίνεται η ένωση του ανθρώπου με τον Θεό, η οποία δεν είναι δυνατή χωρίς την αγάπη. Δεν γίνεται να ενωθεί ο άνθρωπος με τον Θεό, εφόσον δεν Τον αγαπά. Επομένως, η προσευχή συνδέεται άρρηκτα με την αγάπη και, κατά τον γεροντα Αιμιλιανό, «έχουν τόση σχέση, ώστε το ένα να σημαίνει το άλλο» [369]. Όταν αγαπάς κάποιον, τον σκέφτεσαι συνέχεια και θέλεις να είσαι συνέχεια μαζί του. Έτσι και στην προσευχή, ο άγιος έλκεται από θείο έρωτα και επιθυμεί να ενωθεί με τον Θεό [370], κάτι το οποίο καταξιώνει την ελευθερία του, όπως θα δούμε παρακάτω.

Η πλειονότητα των ανθρώπων θεωρεί την προσευχή σαν κάτι υποτιμητικό που, όταν το κάνεις, χάνεις την αξιοπρέπειά σου. Γι αυτό το λόγο η προσευχή σπανίζει στις μέρες μας, λόγω της υποδούλωσής μας στα πρόσκαιρα πράγματα του κόσμου. Επειδή οι αισθήσεις μας ικανοποιούνται απ' τα πράγματα του κόσμου, η καρδιά μας εύκολα κλίνει προς την πρόσκαιρη απόλαυση της ηδονής. Αυτό το φαινόμενο θα το ονομάζαμε άγνοια του Κτίστου των πραγμάτων, λατρεία της κτίσης παρά τον Κτίσαντα, γνώση και προσήλωση στην αποκλειστικά και μόνο δια των αισθήσεων αντιληπτή πραγματικότητα. Ξεχνάμε ότι όλα τα πράγματα έχουν αρχή στο είναι, άρα έχουν και τέλος κι ότι όλα έλαβαν ύπαρξη απ' τις δημιουργικές ενέργειες του Θεού. Το περιεχόμενο της προσευχής του αγίου είναι, εκτός των άλλων, και η ευχαριστία και η δοξολογία για όλα όσα δώρησε ο Θεός στον άνθρωπο. Λόγω ταπεινοφροσύνης, αναγνωρίζει ότι το ίδιο του το είναι είναι δοσμένο σ' αυτόν [371] απ' τον Θεό και αισθάνεται ότι Του οφείλει ακόμη και την ίδια του την ελευθερία.

Άλλες φορές, το περιεχόμενο της προσευχής είναι να δοθεί στον άνθρωπο η χάρη και το έλεος του Θεού. Η αδυναμία του ανθρώπου όμως να ταπεινωθεί και να ζητήσει καθαρώς την θεία χάρη, δείχνει την έλλειψη αγάπης και την ανικανότητα για άνοιγμα της καρδιάς. Προτιμάει να παραμείνει συνδεδεμένος με τον εαυτό του, με την κρίση του, την διάνοιά του, με τα πάθη και τις επιθυμίες του και δεν ανοίγεται για να μπει στη ζωή του ο Θεός. Αντιθέτως, προσπαθεί να κάνει τον Θεό να συμβαδίσει με τα δικά του μέτρα, παραμένοντας έτσι σε ατελή κατάσταση. Σ' αυτήν την περίπτωση, η προσευχή εκλαμβάνεται ως ετερόνομο στοιχείο, διότι λόγω της έπαρσης του ανθρώπου, η παρουσία του ταπεινού Θεού τού φαίνεται βάρος κι ότι θα του περιορίσει την ελευθερία. Έτσι, ο άνθρωπος προσεύχεται (αν προσεύχεται) από συνήθεια και θεωρεί την προσευχή ως αγγαρεία. Παραμένει κλεισμένος στον εαυτό του κι αδυνατεί να συνάψει αληθινές σχέσεις αλληλοπεριχώρησης και αγάπης με άλλους ανθρώπους. Δεν υπάρχει εδώ αληθινή αγάπη, η οποία απευθύνεται από μία προσωπική ύπαρξη σε μία άλλη, αλλά μάλλον φιλαυτία. Η προσευχή δηλαδή χρησιμοποιείται για την εξυπηρέτηση ανθρώπινων αναγκών κι όχι επειδή υπάρχει ο ερωτικός πόθος για αγαπητική ένωση, όπως παρατηρείται στους αγίους.

Παραπομπές:

363. Βλ. Αρχιμ. Αιμιλιανού Σιμωνοπετρίτου, Περί αγάπης, ερμηνεία στον άγιο Μάξιμο, Αθήνα 2015, σ. 74.

364. «Ει δε αποστάς του Θεού όλος γένοιτο της σπουδής, ανάγκη πάσα τον έξω του Θεού όντα εν τω εναντίω πάντως είναι» Γρηγορίου Νύσσης,

Εις την Προσευχήν, ΕΠΕ 8, 16.

365. «ο μη ων μετ' εμού κατ' εμού εστι» Ματθ. 12, 30.

366. Γεωργίου Μαντζαρίδη, Χριστιανική Ηθική II, σ. 169.

376. Βλ. π. Δημητρίου Στανιλοάε, Προσευχή και Ελευθερία, Αθήνα 2009, σ. 82.

368. Αγίου Ιωάννου Σιναΐτου, Κλίμαξ, Ωρωπός Αττικής 2013, σ. 387

369. Αρχιμ. Αιμιλιανού, Ο.π., σ. 27.

370. Αρχιμ. Σωφρονίου Σαχάρωφ, Ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης, σ. 381.

371. «ταπεινόφρων μεν, ως γνούς εαυτόν έχοντα το είναι δεδανεισμένον» Μαξίμου Ομολογητού, Ερμηνεία εις το Πάτερ ημών, ΡG 90,893C.

Όπως παρατέθηκε, αυτό το κλείσιμο στον εαυτό είναι καταστροφικό για τον άνθρωπο. Εδώ υπάρχει το αδιέξοδο της ανθρωπιστικής ηθικής. Ενώ καλεί τον άνθρωπο να υπερασπιστεί την αυτονομία του, καταφέρνει να εγκλωβιστεί στην ατομικότητά του, με αποτέλεσμα να γίνεται δούλος του εαυτού του και των παθών του. Αυτό συμβαίνει διότι ο άνθρωπος δεν έχει αναφορά σε καμία ετερότητα έξω του εαυτού του. Σύμφωνα με τον π. Δημήτριο Στανιλοάε, ο άνθρωπος αδυνατεί να ανοιχτεί σε μία ετερότητα έξω του, διότι, λόγω ανικανότητας να κενωθεί, (να αφήσει τον ναρκισσισμό του αφύλαχτο) φοβάται να μην εξουσιαστεί απ' αυτήν. Τελικά όμως απ' το πολύ σφίξιμο της ελευθερίας του μήπως του φύγει, καταλήγει να εξουσιάζεται απ' τον ίδιο του τον εαυτό [372]. Κερδίζει ο άνθρωπος την ελευθερία του μόνο όταν την δέχεται ως δώρο του Θεού και την προσφέρει πάλι σ' Αυτόν μέσω της προσευχής. Η προσφορά της ελευθερίας στον Θεό είναι ο μόνος δρόμος για να καταξιώσει ο άνθρωπος την ελευθερία του, γιατί ο Θεός δεν φοβάται μήπως εξουσιαστεί, οπότε δεν μπαίνει καν στον πειρασμό να εξουσιάζει για να μην εξουσιαστεί [373]. Πρέπει επομένως ο άνθρωπος να γίνεται διαρκώς «άξιος της ελευθερίας που του έδωσε ο Θεός, μέσω της προσευχής» [374].

Η αλήθεια του ανθρωπίνου είναι βρίσκεται στον αληθινό άνθρωπο, τον Θεάνθρωπο Χριστό. Η ένωση μαζί Του, μέσω της προσευχής, καθιστά τον άνθρωπο όντως άνθρωπο. Ηθική αυτονομία υπάρχει εκεί που υπάρχει η αληθινή ανθρωπολογία και η αληθινή ανθρωπολογία βρίσκεται εκεί που υπάρχει αληθινή αυτογνωσία. Αλλά η «καρδιά του ανθρώπου, που κατά την βιβλική διδασκαλία αποτελεί τον βαθύτερο εαυτό του, παραμένει κατά βάθος άγνωστη ακόμη και στον ίδιο τον άνθρωπο» [375]. Μόνο με την προσευχή φωτίζεται ο νους του [376] και τον καθιστά ικανό να γνωρίσει τον εαυτό του, διότι γνώρισε εν Αγίω Πνεύματι τον Θεό, τον Δημιουργό των πάντων. Συνεπώς, η αναζήτηση της αυτονομίας, στηριζόμενη στον ανθρώπινο νου αποβαίνει ακατόρθωτη. Μόνο με την εμπειρική βίωση της πραγματικότητας του Θεού καταξιώνεται ο άνθρωπος και η αυτονομία του. Ο Θεός όμως δεν βιώνεται στον νου του ανθρώπου, αλλά στην καρδιά του [377]. Γι αυτό και η προσευχή δεν πρέπει να γίνεται με στοχασμούς, αλλά με βαθειά συναίσθηση της παρουσίας του Θεού [378].

Ο άνθρωπος επειδή είναι βουτηγμένος στα πάθη, η προσευχή του δεν είναι καθαρή. Τον λόγο που συμβαίνει αυτό, μας τον εξηγεί πολύ όμορφα ο γέροντας Αιμιλιανός, ερμηνεύοντας τον λόγο του αγίου Μαξίμου του Ομολογητού που λέει:

«Ο γνησίως τον Θεόν αγαπών, ούτος και απερισπάστως πάντως προσεύχεται[...] Ουκ εύχεται δε απερισπάστως ο τινί των έπιγείων έχων τον νούν προσηλωμένον» [379]. Στο σχόλιο του γέροντα Αιμιλιανού παρατηρούμε ότι, ο άνθρωπος, όταν προσεύχεται και ο νους του δεν είναι απόλυτα προσηλωμένος στον Θεό, αλλά είναι εμπαθώς προσηλωμένος σε κάτι από τα επίγεια, δεν αγαπά αληθινά τον Θεό [380]. Η προσευχή επομένως, προϋποθέτει κάποια σχετική «απάθεια», οδηγώντας ταυτόχρονα στην απόλυτη απάθεια.

Τέλος, ας πούμε ότι η προσευχή είναι το φυσικότερο ενέργημα της ανθρώπινης φύσης, αφού ο άνθρωπος πλάστηκε για να ενωθεί με τον Θεό. Αποτελεί οντολογικό αίτημα της ανθρώπινης υπάρξεως [381]. Οι άγιοι δεν μπορούν να ζήσουν λεπτό χωρίς αυτήν [382], διότι αισθάνονται την κοινωνία μετά του Θεού ως όντως ζωή και πληρότητα. Η πείρα των αγίων γνωστοποιεί ότι η ψυχή του ανθρώπου πεινά, διότι «η αληθινή τροφή και η τέρψις αυτής βρίσκεται εν τω Θεώ» [383] και δεν μπορεί να ικανοποιηθεί από τίποτε άλλο πέρα απ' τον Θεό. Γι αυτό οι άνθρωποι που δεν προσεύχονται αληθινά, έχουν μία διαρκή αίσθηση κενού στην ψυχή τους και αδυνατούν να βρουν πληρότητα ύπαρξης και κατ' επέκταση αυτονομία.

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

Παραπομπές:

372. Βλ. π. Δημητρίου Στανιλοάε, Ό.π., σσ. 78-81.

373. Ό.π., σ. 77-78.

374. Ό.π., σ. 81.

375. Γεωργίου Μαντζαρίδη, ό. π., σ. 170.

376. Κλίμαξ, Ό.π.,

377. π. Δημητρίου Στανιλοάε, Ό.π., σ. 39.

378. Ό.π. σ. 42-43.

379. Μαξίμου Ομολογητού, Κεφάλαια Περί Αγάπης 1, PG 90, 984B.

380. Αρχιμ. Αιμιλιανού Σιμωνοπετρίτου, Ό.π., σ. 27.

381. Μαντζαρίδη, Ό.π., σ. 169.

382. Βλ. Σωφρονίου Σαχάρωφ, Ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης, σ. 382.

383. σ. 380, Ό.π.,